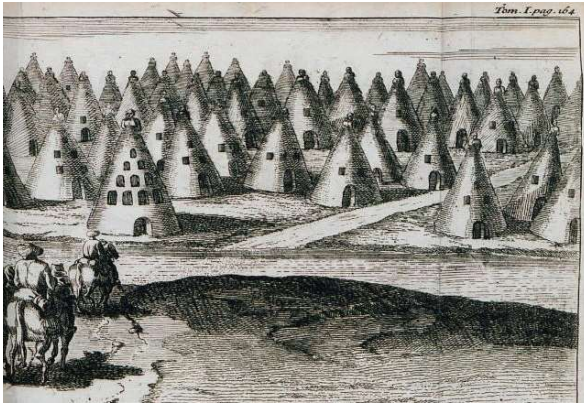

KAPADOKYA SANAT ROTASI BAĞLAMINDA SANATÇI ATÖLYELERİ 1: MUHARREM GÜRDAL SANAT EVİ/GALERİSİ

Savaş Kurtuluş ÇEVİK*

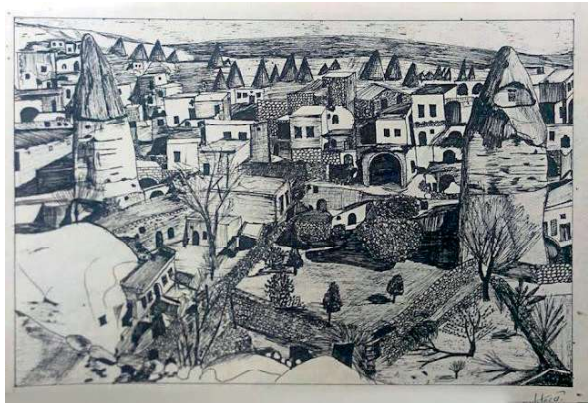
Kapadokya Sanat Rotası

Kapadokya sadece doğal güzellikleri ve tarihî dokusuyla değil, aynı zamanda sanatın ve sanatçının ilham bulduğu eşsiz atmosferiyle de dikkat çeken bir bölgedir. Milyonlarca yıl önce lav ve küllerin püskürmesi sonucu oluşmuş, erozyon sayesinde sanatsal nitelikler ile değerlendirilebilecek düzeyde şekillenmiş bir yerleşim yeridir. Günümüze kadar farklı uygarlıkların yaşam sürdüğü bölge, sanata ve sanatçılara büyük ilham kaynağı olmuştur. Kapadokya'yı belirli tarihler aralığında ziyaret eden Fransız Paul Lucas (1705), Fransız mimar, arkeolog ve gravür sanatçısı Charles (Félix Marie) Texier (1833-43) ve İngiliz gezgin William J. Hamilton (1836) başta olmak üzere birçok sanatçının Kapadokya ve çevresinden oldukça etkilendiği ve bölgeyi farklı tekniklerde resmettikleri bilinmektedir (Resim 1).

Resim 1. Kapadokya, Paul Lucas 1770
(Arkeoloji ve Sanat Yayınları Arşivi)

Cumhuriyet sonrası (1938-1943) ressamların yurt gezileri ile başlayan ve sonrasında ressamlarımıza ilham kaynağı olmaya devam eden Kapadokya, aynı zamanda farklı disiplinlerdeki sanatçıların bölgeye yerleşmesine ve bölgede üretmesine sebep olmuştur (Resim 2-4). Eserlerinde Kapadokya'daki peribacalarını ve bölgenin mimarisini konu edinmeleri, bölgeye duyulan ilginin, estetik kaynaklı birikiminin bir dışavurumu olarak nitelendirilebilir. Zamanla bölge, sanatçıların ve sanat evlerinin yaygınlaşmasına, uğrak alanlar hâline gelmesine sebep olmuştur. Kapadokya sanat evleri, sanatçılarla birebir etkileşime geçme fırsatı sunduğu için sanatseverler için de oldukça cazip hâle gelmeye başlamıştır. Atölye ziyaretleri, sanatçılarla söyleşiler ve uygulamalı sanat etkinlikleri gibi deneyimler, bölgeyi ziyaret edenlerin ilgisini çekmektedir.

Resim 2. Muharrem Gürdal Eseri - Göreme
(Maccan) ve Çevresi (Muharrem Gürdal Arşivi)

Son dönemlerde düzenlenen sanat etkinlikleri, festivaller ve sergilerden de öngörülebileceği üzere turizm destinasyonu kapsamında ön plana çıkarılması gereken sanat ve sanatçı evleri rotası ihtisaslaşma yolunda önemli bir atılım ve proje konusu olma yolundadır.

Resim 3. Turgut Zaim, TÜYB, Ürgüplü Yörükler

Sanatçı evleri, yalnızca bireysel üretim alanları olarak değil, aynı zamanda sanatın ve kültürün toplumla buluştuğu, yaşadığı ve geliştiği rotalar olarak görülmelidir. Yerel sanatçı evleri, bulundukları bölgenin kültürel mirasını koruma, geleneği günümüze aktarma, sanatı toplumla

bütünleştirme açısından büyük bir öneme sahiptir. Kapadokya’da yaşayan sanatçılar bulundukları bölgenin tarihini, kültürel mirasını ve sanatsal geleneklerini yaşatarak bu değerleri gelecek nesillere aktaran önemli şahsiyetlerdir. Binlerce yıllık sanat gelenekleri modern sanat anlayışı ile harmanlanarak bu atölyelerde yaşatılmaktadır. Bu misyon ile bölge sanatçıları hem geleneksel zanaatların korunmasına katkı sağlamakta hem de sanata modern/çağdaş bir perspektif kazandırarak toplumsal kültürel hafızaya önemli değerler katmaktadırlar.

Bu tür mekânlar, toplumların sanatsal farkındalığını artırmakla kalmayıp, sanatın günlük hayatın bir parçası olmasına da vesile olurlar. Turizme ek bir rota oluşturulması kapsamında sanatçı evleri estetik tavrın yanı sıra ekonomik açıdan da bölgede yaşayan sanatçılara önemli katkılar sunacaktır. Bölge sanatçıları zaman zaman bu işliklerde ürettikleri eserleri sergileyerek ve satarak geçimlerini sağlarlar. Aynı zamanda bu atölyeler sanat turizmini teşvik ederek, bölgeye gelen ziyaretçilerin sayılarındaki artışla beraber kültürel donanımlarına ve kodlarına da katkıda bulunur. Son dönemlerde Kapadokya Bölgesi’nde birçok sanatçı evi, atölye ve galeri aktif hâle gelmiştir. Bu evler farklı ilçelerde bulunsa da, Avanos, Ürgüp ve Göreme önemli merkezler olma yolundadır. Özellikle Avanos’ta küçük bir kapıyı aralayıp köşesinden göz atsanız, ucu bucağı belirsiz mekânlara, estetik ve yaratıcı kalınlara rastlarsınız.

Resim 4. Muharrem Gürdal Eseri - Avanos Evleri (Muharrem Gürdal Arşivi)

Hatta bu rastlaşmalarda zihinsel dünyanıza etki eden mütevazı sanatçı evlerinden birine denk gelebilir, imge, imgelem ve imgeleme süreçlerinize de farklı pencereler açabilirsiniz. Bu tür rastlantısal rotaların gerçekliği ile karşılaşmaların eksenini genellikle sanat olur. Muharrem Gürdal ve onlarca sanatçı evi ile de bu sayede tanışma fırsatı bulursunuz (Resim 5).

Resim 5. Muharrem Gürdal (M. Taşkın Arşivi)

Muharrem Gürdal Sanat Evi

Gürdal ve bölgenin temsili olan onlarca sanatçının doyumsuz hikâyeleri, arşivleri ve entelektüel birikimleri bölge ve bölge halkı için oldukça önem arz etmektedir. Birçoğunun gezmediği ülke, görmediği kültür kalmamıştır. Ama Avanos'a başka bir hayranlıkları aşkları vardır. Gürdal evi/oteli/müzesi de bu donanımların birikimlerin eseridir (Resim 6). Butik otelini de bir müzeye çevirmiş durumdadır kanımca.

Resim 6. Avanos Sofa Otel (M. Taşkın Arşivi)

Cumhuriyet tarihinden günümüze dekoratif ahşap kapı, tavan süsleme ve oyma tarzlarından, geleneksel halı motiflerine, antika değerindeki

kap kakaklardan, Yunan Dönemi'nin ifadesi güçlü heykeline kadar her an her şey ile karşılaşmanız mümkün bu müze otelde. Resimleri, evi ve yaşamı ile bölgenin âdeta sanatsal/zanaatsal omurgasını oluşturmuştur Gürdal. Bunun dışında kültürel miras envanterlerinin her türlü mevcut bu müze evde. Heykelden gravüre, tarihî doküman/fotoğraf arşivinden şiire, öyküden yağlı boyaya sanatın tüm disiplinlerine rastlarsınız. Bu nedenle bölgede bir sanat evine yönünüzü çevirdiğinizde farkına varılacak ilk cümle, sanatın sindirildiği bölgenin adıdır Kapadokya. Gürdal, büyük şehirlerin aksine ruhun arındırıldığı, estetik tavrın odağındaki sanat evine ek olarak bir de Masal adında mini sanat galerisi inşa etmiştir (Resim 7). Binlerce eserin az sayıdaki temsilleri bu galeride sergilenmektedir.

Resim 7. Masal Sanat Galerisi (Savaş Kurtuluş Çevik Arşivi)

Kültürel miras kategorisinde değerlendirilen sanat evi müzesi, galerisi ve nitelikli eserleri önemli bir kültürel kimliğe sahiptir. Gürdal, Anadolu'nun mimari dokusuna, motifine ve estetiğine sahip çıkmakla kalmamış, morfolojik farkındalık yaratan yaklaşımla bölgeyi aralıksız resmetmiştir. Resimlerindeki her detay ve tasvir, geçmişin silinmiş, yok olmuşluğuna bir belge niteliğindedir.

Sanat ve Yaşamı

Gürdal, 3 Kasım 1949 yılında Kayseri’de dünyaya gelmiştir. Babasının astsubay oluşu nedeni ile ilk ve orta öğrenimini farklı şehirlerde tamamlamıştır. 1962’de Elazığ’a yerleşmiştir. Anne ve babası Avanoslu’dur. 14 yaşında Kırşehir öğretmen okulunda okumaya başlamış, 17 yaşında mezun olup aynı yıl sınıf öğretmeni olarak göreve başlamıştır. Ülkenin farklı yerlerinde öğretmenlik yaptıktan sonra 1997 yılında emekli olmuştur (Resim 8).

Resim 8. Lise Yıllarında Öğretmen Okulunda Yıl 1978 Köy Evinin Damında Öğretmen Gülhan Bozgül(Mart), Hikmet Güzellik (Sarıtaş) ve Muharrem Gürdal, Mahattatar Köyü (Muharrem Gürdal Arşivi)

Resim 9. Muharrem Gürdal Eseri - Halı Dokuyanlar (Muharrem Gürdal Arşivi)

1982 yılında ilk olarak resme soyut ve soyutlamalar ile başladığını söyleyen Gürdal, gerçekçi resme tutkunluğunun satışlar ile bağlantılı olduğunu vurgulamaktadır (Gürdal ile Söyleşi, 2014). Resim öğretmeninin perspektif derslerinden çok etkilenmiş ve resme o yıllarda ilgi duymaya başlamıştır.

Öğretmenlik yaptığı yıllarda karalamalar yaparken Avanos’a gelen Fransız ressamdan etkilenmiş ve onlar gibi resim yapma çabasında olmuştur. Ruth Bubble Piccart’ın söylemleri ve resim tekniği onu etkilemiştir. Uzun yıllar gravür tadında ve naif-realist etkilerde resim yapmaya başlamıştır. Yine butik otelin ziyaretçileri sayesinde resmine duyduğu ilginin yanı sıra, bölgeyi ziyaret eden ressam ve sanatçılar ile sohbet eder, onlarla resim tekniği ve bilgisi üzerine fikir alışverişinde bulunurdu. 1977’de Fransız Patrice’nin resimlerinden etkilenmiştir. (Resim 9-10) Ressam Anne Grete Lange’in renkli resme geçmesi yönündeki taleplerini geri çevirmeyerek renkli resim denemelerinde bulunmuştur.

1983 yılında bu yaklaşımla resimler yapmaya başlamıştır. Emine, Fadime gibi ilçenin bilindik yüzlerini eserlerine yansıtmıştır. Eserleri daha çok Avanos sokaklarından ve folklorik yaşamdan esintiler sunmaktadır.

Gürdal, 1980’den günümüze Avanos’u, tarihî-görsel belge şeklinde tüm detayları ile kayda almış bir ressamdır.

Resim 10. Muharrem Gürdal Eseri - Kapadokyadan Görünüm (Muharrem Gürdal Arşivi)

Gürdal, bu yaklaşımının temelinde Avanos bölgesini ve bölgenin yöresel kıyafetlerinden el sanatlarına, mimarisinden yaşam biçimlerine kadar tüm yönlerini yerli ve yabancı turistlere anlatabilmek gibi bir sorumluluk içerisinde resim yapmıştır.

Avanos'ta çizmediği mahalle, sokak, konak, çeşme kalmamıştır (Çevik ve Tokmak, 2014; 776).

Onun resmettiği Avanos konaklarından biri Tevfik Körükçü Konağı'dır. Konak, 1903 yılında Körükçüoğlu Hacı Mevlüt Ağa tarafından yaptırılmış olup, günümüzde koruma altına alınmış ve 2002 yılında aslına uygun bir şekilde restore edilerek bir süre ofis olarak kullanılmıştır. 1991 yılında Muharrem Gürdal tarafından resmedilen bu konağın tasviri, izleyiciye yaklaşık 35 yıl içerisindeki değişim ve dönüşümleri rahatlıkla gözlemleyebilme fırsatı vermekte. Günümüzde çekilen bir fotoğraf ile karşılaştırıldığında, inanılmaz bir estetik değişim ve dönüşüm, gözler önüne serilmektedir. Konağı tasvir edişindeki detaylarda, kapı ve pencere motifleri, taş motif biçimleri ile restore edildikten sonraki süreci hakkında fikir edinme fırsatı sunmaktadır.

Fotoğrafta yaşayamadığımız pek çok duygu, plastik ilke elemanların doğru işlenmesi ile bizleri daha derinden etkilemektedir.

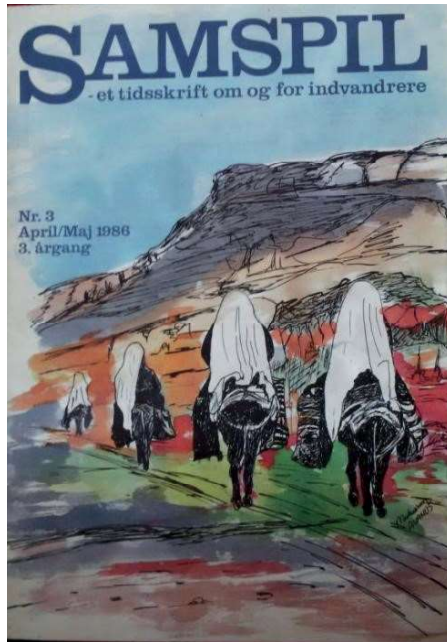
Gürdal'ın 1986 yılında Danimarka'da yayımlanan bir dergiye kapak olan "Göremeli Kadınlar" adlı çalışması (Resim 13), uluslararası alanda da etki gösterdiğine işaret etmektedir.

Resim 11. Muharrem Gürdal Eseri - Avanos, Yukarı Mah. Tevfik Körükçü Konağı 1991 (Muharrem Gürdal Arşivi)

Resim 12. Muharrem Gürdal Eseri - Tevfik Körükçü Konağı, Yapım Yılı 1903 (Muharrem Gürdal Arşivi)

Resim 13. Muharrem Gürdal Eseri - Suluboya, 1986 (Muharrem Gürdal Arşivi)

Resim 14. Muharrem Gürdal Eseri - Dügün (Muharrem Gürdal Arşivi)

Bölgenin Avrupa'daki tanıtımına ve bölge turizmine katkısı bakımından eserin etkisi dönem itibarı ile yadsınamaz. Birçok yabancıya geçmişte Gürdal'ın eserlerini satın almasıyla bölgeye dair fotoğraf ötesi bölge dokusunun hissedilmesinde önemli kazanımlar sağlanmıştır. Görsel 14 incelendiğinde, resim folklorik ve somut olmayan kültürel miras öğelerinin düzenidir aslında. Gürdal'ın her resmi, geçmişe ait yaşantıların onlarca sayfa yazıya eşdeğer öyküsü, anısıdır. "Düğün" (Resim 14) adlı çalışmasından düğünün kime ait olduğu, katılımcıların özellikleri ve hatta eğlence anlayışları hakkında birçok bilgi edinebiliriz.

Yerli ve yabancı turistlerin ilgisini çeken estetik değer ile birlikte eserdeki naif tavır ve değerli tasvirlerdir. Bu değerler bu nedenle, Kapadokya'nın peribacalarına, balon ve ATV turizmine alternatif olarak estetik tavır ve seyrine odaklı ziyaretçilerin duysal alanına müdahale eden önemli rotalardır.

Gürdal'ın eserlerinde birçok konağın ve tarihi

yapının günümüzdeki durumlarını rahatlıkla okuyabilmekteyiz (Resim 15-16). Gürdal, farklı dönemlerde farklı üsluplarla resimler yapsa da bütünde resmi ele alışı ve plastik değerlerindeki tavrı, resimlerinin etkisini her zaman daha güçlü kılmıştır. Zaman zaman sürrealist etkiye ya da kübist tavır ile resimlerine yaklaşıp da bütünde doluluk-boşluk derinlik düzlem ilkesini ve çizgisel-noktasal öğelerle bütünlük ilkesini tematik dokuya son derece etkili uyarlamıştır. Resim 17 ve 18 plastik ilke ve elemanların göz ardı edilmediği değerli eserlerdir. Konular plastiğin getirdiği güçle daha etkili hâle gelmiştir (Resim 17-18).

Sonuç olarak, Gürdal gibi bölgede yaşayan değerli sanatçılarımız bölgeye gizil bir dinamizm kazandırmaktadır. Sanatın ve sanatçı evlerinin Kapadokya'daki varlığı, bölgenin kültürel dokusunu zenginleştirirken, sanatçılar içinde eşsiz bir yaratıcılık alanı sunuyor. Kapadokya'da sanatın gelişimi hem yerel, hem de uluslararası düzeyde sanatçılar ve sanatseverler için yeni ufuklar açmaya devam edecektir.

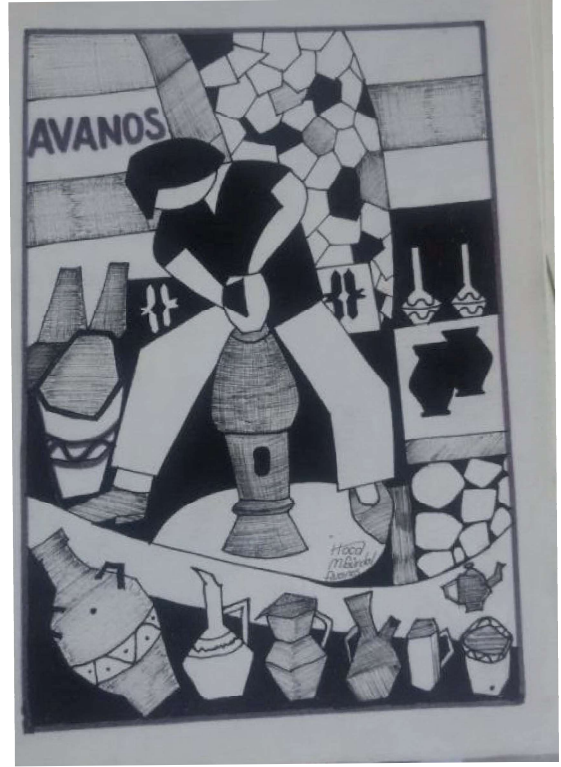
Resim 15. Muharrem Gürdal Eseri - Kapadokya Evleri
(Savaş Kurtuluş Çevik Arşivi)

Resim 16. Muharrem Gürdal Eseri - Kapadokya Evleri
(Savaş Kurtuluş Çevik Arşivi)

Resim 17. Muharrem Gürdal Eseri - Avanoslu Çömlekçi
(Savaş Kurtuluş Çevik Arşivi)

Resim 18. Muharrem Gürdal Eseri - Avanoslu Çömlekçi
(Savaş Kurtuluş Çevik Arşivi)

Seçilmiş Kaynakça

Çevik, S., Tokmak, M (2014) “Cumhuriyetten Günümüze Avanos Kökenli ve Avanos’ta Yaşamış Ressamlara dair Tespitler” Avanos Sempozyumu Bildirileri. 23-25 Ekim.

Texier, C. (2002) Küçük Asya -Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi-, (çev.:Ali Suat), Lâtin Harflerine Aktaran: Prof. Dr. Kâzım Yaşar Kopraman, Sadeleştiren: Yard. Doç. Dr. Musa Yıldız, Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, Ankara

Elektronik Kaynaklar

<https://avanos.weebly.com/muharrem-gurdal-3.html>

<https://kapadokyaefemera.blogspot.com/p/kapadokya-kartpostallar.html>

Sözlü Kaynaklar

Çevik, S. (2014) Muharrem Gürdal, Avanos Doğumlu, Sanatçı-Öğretmen ile söyleşi, Savaş Kurtuluş Çevik tarafından, Avanos’ta derlenmiştir.

N. Başgelen (2015) Gravürlerden Eski Fotoğraflara Kapadokya, Arkeoloji ve Sanat Yayınları

Resim 19. Avanos Orta Mahalle Hacı Nuri
Bey Konağı, 1985 (Muharrem Gürdal Arşivi)

